

**THE ARTICLE DISCUSSES AN OVERVIEW
OF GRAMMAR KOLYMA DIALECT LANGUAGE**

Eva Stepankova

University doctoral student

Masaryk University in Brno

(Czech Republic)

The article discusses an overview of grammar Kolyma dialect language.

Keywords: *Yukagir; Kolyma dialect, grammar*

Jazyk Jukagirů je tradičně zařazován do skupiny, která je označována jako „paleosijské jazyky“, spolu s ostatními izolovanými a menšími jazykovými skupinami původem ze Sibíře (eskaleutské, čukčo-kamčatské apod.).

Přestože paleosijské jazyky sdílejí některé důležité typologické znaky (např. převážně aglutinační morfologie, pořádek slov s kořenem věty na konci aj.), jen velmi těžko mohou být považovány za „lingvistickou oblast“ v pravém slova smyslu, neboť jejich společné znaky jsou rozšířené po celém světě.

Jukagirové jsou jedním ze starobylých národů severo-východní části Sibíře, kde žili kočovným způsobem života a pokrývali území zasahující od řeky Leny na západě až po řeku Anadyr na východě.

Fonetika

V kolymském dialektu jukagirského jazyka se nacházejí následující samohlásky:

Poloha jazyka	řada		
	přední	střední	zadní
vysoké	i ī		u ū
střední	e ē ö ö	ɛ	o õ
nízké		a ā	

Samohláska ɛ nemá podle pramenů specifický význam a předává se prostřednictvím a, e, o (kolísání jsou podmíněna grafickým znázorněním pramene). Zkontrolovat kvality této samohlásky lze pouze pomocí jeho specifických morfologických vlastností. Mimo některých synsemantických slov (předložky, spojky apod.) nevystupuje tato samohláska na pozici prvních slabik.

Podle způsobu tvoření			Podle místa tvoření				
			Labiály	Dentály	Palatály	Veláry	Uvuláry
Šumové souhlásky	Oklusivy	neznělé	p	t	tʰ	k	q
		znělé	b	d	dʰ	g	
	Frikativa	neznělé		ʃ			
		znělé		ʒ			
Sonory	Nazály		m	n	ɲ	ŋ	
	Laterály			l	lʰ		
	Vibranty			r			
	Přechodové hlásky		w		j		

V některých nářečích se můžeme setkat s:

- 1) polozávěrovými souhláskami (afrikáty) č, ʒ ~ nebo c, ʒ na místo š, ž.
- 2) Akrikáty č, ʒ sibilanty (sykavky) š, ž na místo okluziv t', d', 3) frikativní uvulára χ na místo q. 4) Frikativní φ, β na místo p, b.

Přízvuk je různomístný. Přízvuk je závislý na struktuře slova a konkrétně připadá na těžkou slabiku (což je slabika s dlouhou samohláskou nebo zavřená slabika typu CVC) slovního tvaru. Pokud v daném výrazu těžká slabika není, případně přízvuk na poslední slabiku slovního tvaru. Například: šoromeč 'člověk', nánmeč 'vrboví', jelōdēč 'slunce'.

Úkazy synharmonismu jsou spojeny s následujícími faktory. V kmenech předního řadu se nacházejí velární souhlásky k a g, ale v kmenech zadního řadu jsou uvulární souhlásky q a h: qojl 'bůh', kōj 'mladík', qolhut 'mamut', pugil 'hospodář'. Některé afixy mají dvě varianty. Například afixy inchoativní (počínavé) -ē-/ā-: ejr-ē- 'začal chodit', ale mad-ā- 'sedl'. Koncové ē se střídá s ē a ā v závislosti na syntagmatické řadě při spojení některých afixů jako například afixu diminutivu: terikēdē 'staženka' (od terikē), ale t'olherādē (od t'olherē) 'zajíček'. Určování synharmonické řady kmene probíhá obvykle podle samohlásky první slabiky.

Synharmonické „přední“ jsou samohlásky e, ē, ō, ō, ō, ū, ū, í, ī. Synharmonické „zadní“ jsou samohlásky a, ā, ō, o, ī a i.

Jednotlivé typy strukturních slabik v jukagirském jazyce: CV, V, CVC, VC. Slabika nemůže být zakončena znělou souhláskou a na začátku slabiky se nemůže objevit ŋ. Spojení souhlásek obvykle bývá rozděleno „slabičnou hranicí“. Jako například u -CV- a -VC- je uvnitř slova hranice málo (např. uvulární souhlásky sousedí se samohláskami zadního řadu). Spojení samohlásek není pro jukagirský jazyk charakteristické. Příznačné je na morfémových švech využití zřetelného slabičného předělu: ejrē- 'chodit' – ejrēj 'načal chodit', ale pōñ- 'položít' – pōñ-ī-ēm 'začít pokládat'.

Fonetická délka samohlásek je závislá na slabičné struktuře. V jednoslabičných slovech, ale také v slabikách předcházející slabice s ē, získávají samohlásky alofonickou délku, u samohlásek středního zdvihu může docházet k diftongizaci. Dlouhé souhlásky se v jukagirském jazyce nevyskytují.

Na začátku, konci a v kořenových morfémech se nevyskytují spojení se samohláskami. Výskyt znělých souhlásek je ohraničen především tzv. „inlautní“ pozicí (jejich historickým pramenem v mnohých případech je spojení sonantů s neznělými souhláskami: adō 'syn' při rannější formě *antō). Ve slovech přejatých mohou být vyjádřeny tzv. „anlautní“ pozici, tedy pozici na začátku slova (buot'ke 'sud'). Na začátku fonetického slova se nemohou vyskytovat ŋ, r, w. Hranice slabik a morfému se nemusejí shodovat (např.: morfémové členění leg-u-l 'jídlo' a při členění slabičném le-gul).

Fonetická struktura kmenů a slovních tvarů, které se vztahují k různým slovním druhům, je principiálně stejná. V expresivní slovní zásobě se mohou využívat některé specifické segmentní elementy (laryngální souhlásky ? v citoslovcích ma? 'vem, na!, ta? 'no tak!' . Sufixální morfémy, na rozdíl od kořenových, mají délku ne větší než jedna slabika a mohou začínat kombinací souhlásek.

Mezi široce rozšířeně jevy morfologických alternací patří v jukagirském jazyce následující.

Dochází ke:

- 1) střídání znělých souhlásek (v pozici před samohláskou) s nosovou souhláskou (v pozici před souhláskou): kudul (z *kuntul) 'nečistota' – kunteč (<*kunteč) 'zašpinil'. Stejněho původu jsou rovněž dva sufixy genitivu: -d (+V) a -n (+C)

2) u řady sufixálních morfémů dochází k výskytu dvou alternantům, z kterých se jeden (obvykle kratší) spojuje se kmeny na *ɛ*, druhý (obvykle delší) s jinými vokalicími a se všemi konsonantními kmeny: *aŕɛ* 'jelen' – *aŕɛŕkɛ* (augment), ale *mure* 'obuv' – *mureŕɛɛ* (augment), *amun* 'kost' – *amutɛɛ* (augment)

3) došlo k zániku koncové souhlásky jmennými kmeny na -l, méně na -r, -n, -ŋ, -t, při spojení určitých afixů: *qar* 'kůže', *qan/qad* (genitiv)

4) přechod šumové souhlásky (z neznělé souhlásky na znělou souhlásku) v pozici po sonantě (samotná sonanta se může v takových případech někdy vytratit, ale to je spíše specifické pro dialekt tundrový)

5) dochází k nastavování konsonantního kmene (před sufixem, který začíná souhláskou) slučovací samohláskou -i- (po palatálních souhláskách) nebo -u- (po ostatních souhláskách): *pel-u-m* 'dohnal'

6) dochází k celé řadě alternací, více specifických a v historicko-fonetickém plánu jukagirského jazyka ne zcela jasných. Při změně ve formách sloves existují pravidla *nj > dʒ* (po na n- l- kmenů), *tʃ* (po j- kmenech).

Jukagirský jazyk patří k aglutinačním typům jazyka. Často se setkáváme s fúzí ve styčných bodech jednotlivých morfémů. V morfologii převládá syntetismus a můžeme se setkat rovněž s analytickými konstrukcemi např.: (kudeďedin l'ɛm 'je připraven zabít'), tvoření kombinace dativu-lativu jména se tvoří pomocí slovesa *byti*, které přitom nabývá gramatické vlastnosti významového slovesa. V jukagirském jazyce neexistují přídavná jména samostatně jako slovní druhu, ale existuje skupina intransitivních sloves, která do sebe zahrnuje kvalitativní vlastnosti předávající význam přídavných jmen, např.: -t'omō 'být velkým'. Jejich využití v atributivních a predikativních funkcích je podřízeno těm samým pravidlům, které jsou platné rovněž pro procesní intransitivní slovesa. V níže uvedené tabulce jsou v překladech vyznačena zdůrazněné výrazy:

	procesní intransitivní sloveso	kvalitativní intransitivní sloveso
Finitní forma	<i>šorome ere-t</i> 'člověk sjel (spustil se po řece)	<i>šoromeŕɛ omo-t</i> 'člověk <u>dobrý</u> '
Jména děje	<i>šoromeŕɛk erb-l</i> 'člověk sjel' <i>erb-l šorome monni</i> 'spustivší se člověk řekl'	<i>šoromeŕɛk omo-l</i> 'člověk <u>dobrý</u> ' <i>omo-l šorome monni</i> 'dobrý člověk řekl'
Participium	<i>ere-t'ɛ šoromek l'el</i> 'spustivší se člověk byl'	<i>omo-t'ɛ šoromek l'el</i> 'dobrý člověk byl'

O kategorii číslovek můžeme hovořit pouze ve vztahu k atributivním formám vybavených koncovkou genitivu (irki-n šoromek l'ɛl 'jeden člověk byl'). V primárních syntaktických funkcích se využívají pro kvalitativní intransitivní slovesa deriváty od těchto forem (šoromeŕɛk irkē-j 'člověk jeden', šoromeŕɛk irkē-l 'člověk jeden', irkē-l jolod 'ānunjam 'jednoho nechávají').

Kategorii zájmen v jukagirském jazyce můžeme dále rozdělit na: osobní, ukazovací, tázací (*kin*, *qadi* 'kdo', *leme*, *numun* 'co', *qodimē* 'který', *qabun* 'kolik', *qon* 'kde', *qanjdɛ* 'kudy', *qanin* 'kdy', *qodit* 'proč'), záporná (*nilgi* 'nikdo', 'jelema' 'nic', *neqanjɛ* 'nikam'), neurčitá (*kinere* 'někdo', *lemenerɛ* 'něco', *šar* 'něco') a jiná.

Kategorie čísla má dva kategoriální významy a je vlastní kategoriím podstatných jmen (singulár: Ø, plurál: -, -pul, -pɛ, -p-), sloves (čísla objektu) a zájmen. Zdůrazňuje se nedelimitovanost pl. posesora a pl. předmětu v posesivní formě, např.: *ataqud almɛk l'ɛl* 'jeho otcové', 'jejich otec', 'jejich otcové'. Význam množnosti jmen se může vyznačovat i ve formě jednotného čísla (*ataqud almɛk l'ɛl* 'dva šamani [jedn. č] byli') nebo

pomocí ukazatele 3. os. mn.č. u predikátu (mitkəḷə kuded̪ɪ ʃarŋitəm 'nás vojáci [jedn. č.] nepronásledují').

Jukagirský jazyk má následující pády: nominativ, remativ (pád subjektu nebo objektu, na který připadá logický důraz), akuzativ, genitiv, instrumentál, komitativ, dativ-lativ, lokativ, ablativ, prolativ, translativ.

Subjekt děje se vyjadřuje pomocí následujících pádů (pádových sufixů):

- nominativem (1, 3, 4, 5, 6) a remativem (2, 9, 10)

Subjekt děje se vyjadřuje pomocí následujících pádů:

- akuzativem (4, 5, 10, 14)
- nominativem (3, 9)
- remativem (7, 8)
- ablativem, který je charakteristický pro partitivní objekt při slovese v imperativu (12)

Vlastní a podstatná jména v posesivních formách pádovou podobu remativu nemají a odpovídající pádovou funkci u nich vykonává nominativ (13, 14 x 2, 10). Remativ je rovněž pádem jmenného přívlastku při subjektu 3. os.(15), jmenný přívlastek se při subjektu 1.os. a 2. os. se upravuje ne remativem, ale nominativem v kombinaci s pomocným slovesem ɲol- 'být (něčím)(16):

1) *mət modoḷə 'já sedím'*

2) *mətək modol 'já sedím'*

3) *mət ʃoromeḷ kudedə 'já člověka zabil'*

4) *mēmēt'en ʃoromeḷə kudedəm 'medvěd člověka zabil'*

5) *mēmēt'en tətkeḷə kudedəm 'medvěd tebe zabil'*

6) *mət tətul kudedə 'já tebe zabil'*

7) *mət ʃoromeḷ kudedəmə 'já člověka zabil'*

8) *mēmēt'en ʃoromeḷək kudedəmə 'medvěd člověka zabil'*

9) *mətək ʃoromeḷ kudedək 'já člověka zabil'*

10) *mēmēt'eleḷ ʃoromeḷə kudedəl 'medvěd člověka zabil'*

11) *jodod'ubə l'əḡeḡeḡ, kunel'ōl kededəḷḷə kelununuj 'Veverka jestli je, [on]'*

12) *kejl'ōd omot'ə ʃalḡət aŋtık 'suchého dřeva hledej'*

13) *Debegej modol 'Debegej sedí'*

14) *könmeḡi ʃoromeḷək kudedəl 'jeho přítel člověka zabil'*

15) *Debegej omot'ə 'Debegej je dobrý člověk'*

16) *mət ʃoromeḷ ɲōd'ə 'já jsem člověk'*

Význam nepřímého předmětu a lokativní významy se vyjadřují pádovými sufixy a postposice. Mají zvláštní formy pro vyjádření prostředku (instrumentalis), výsledku (translativ), současnosti (komitativ), předurčenosti (destinativ), adresata děje (dativ-lativ). Poslední pád společně s lokativem, ablativem a prolativem patří do čtveřice lokálních pádů. Některé formy (například, s významem nasměrování na -lanjideḷ a upotřebení na -titeḷ) se nacházejí na rozraní pádů a pospoz. konstrukcí.

Posesivnost (přívlastňování) v jukagirském jazyce se vyjadřuje pomocí:

- genitivu (využívá se také pro prepozitivní přívlastky všech typů: ʃoromeḷ ɔ 'syn člověka', ɲaŋmən t'ohojə 'nuž vrboví'. U vlastních a podstatných jmen s určením genitivu dochází k záměně s nominativem: Debegej ɔ 'syn Debegeje', mət könmeḷ ɔ 'syn mého přítele'. Je možné, že dojde k vypuštění ukazatele genitivu -n, což je podmíněno morfologicky. V tundrové dialektu k tomu dochází např.: lukun burubə ~ luku burubə 'povrch země'.

• posesivních (přivlastňovacích) sufixů pro 3.os. posedora: nume-gi 'jeho dům', nume-de-ge 'v jeho domě'. Využití těchto sufixů při výskytu fakultativního genitivního určení, náležitost possessoru 1. a 2. os. se vyjadřuje odpovídajícími osobními zájmeny (meť nume 'můj dům'), ale také jejich samostatnými (neatributivními) přivlastňovacími formami (tiŋ nume meťl'ε 'tento dům můj').

• nepřechodných sloves s významem vlastnění předmětu: meť mure-ňε-je 'já mám boty', od mure 'obuv'.

• konstrukcí se slovesem l'ε- 'být', ve kterých se posezor vyjadřuje formou lokativu: irkēl'εge tabaq l'εj 'u jednoho tabák je'.

• konstrukcí se slovesem l'ṭ- 'mít': omni t'ulε niŋō l'ṭjam 'lidé masa hodně měli'.

Významy se vyjadřují derivací od sloves: pasivně výsledné: (ujō- 'být hotovým' od uj- 'udělat', qodō- 'lehnout si a ležet' od qodo- 'ležet'), kauzativní (āš- 'přimět udělat' od ā- 'udělat'), reflexivní (meť-kudedε- 'zabít sebe' od kudedε- 'zabít'), konektivní (jōňε- 'hajeďnou, společně se dívat' od jō- 'dívat se').

Derivací se může vyjadřovat o způsob děje: (pandā- 'začít vařit' od 'vařit'), (pandε- t'i- 'trochu vařit'), jednorázovost (pandεj- 'vařit jednou'), vícekrátnost (pandānu- 'mnohokrát vařit'), uzuální (pandānun- 'neustále vařit').

Kategorie způsobu se v jukagirském jazyce rozlišuje na indikativ (oznamovací), latentiv (inferenciál¹, způsob nezřetelného děje), interrogativ (který se používá při kladení otázek), oplativ (který vyjadřuje naději, přání či rozkaz), konjunktiv, intercionalis (způsob dokončenosti děje), imperativ, prohibitiv. Irreální (slovesný) způsob se tvoří pomocí sufixálních ukazatelů (latentiv, oplativ, prohibitiv), prefixů (konjunktiv) a využitím specifických koncovek (interrogativ, imperativ s prohibitivem), analyticky (intencionalis). Existují ještě způsoby mající koncovky -mibi-/bibi- a -moži, které vyjadřují modální význam nutnosti, předpokladu.

Kategorie transitivnosti (přechodnosti) a typy konjugace. V jukagirském jazyce se rozlišují čtyři druhy konjugace sloves: (Itr, Tr, Pc, Po). Každý z typů je charakteristický specifickými koncovkami v jednotlivých osobách. Výběr jedné ze čtyř typů konjugace se určuje přechodností slovesa a tím, který z členů věty je jeho rémou, ten pak nese logický přízvuk

V irreálním způsobu, s výjimkou latentivu, se formy konjugace PC a PO nevyužívají. Tranzitivní (přechodná) slovesa se záporem a objektem ve formě remativu se časují, navzdory všem pravidlům, ne podle Po, ale podle Itr: meť at'εlek εl' kudedεje 'já nezabil jelena', ve srov. meť at'εlek kudedεme 'já zabil jelena' (záporu tu není) a meť omot'εd at'εk kudedεme 'já zabil dobrého jelena' (objekt má referenční podobu). Transitivní slovesa se liší od intransitivních (nepřechodných) také podle svých tvaroslovných přípon (např. kauzativ se tvoří pouze od intransitivních sloves). Kategorie osoby

Kategorie referentnosti. Tato kategorie je blízká kategorii přivlastku. Vyjadřuje se ve tvarech: subjektivně-objektivních pádů (remativ, akuzativ [a v tundrovém dialektu nominativ]). Referenční tvary (remativ -k, akuzativ -gele [nominativ v tundrovém dialektu Ø] poukazují na předmět, který zůstává předmětem projevu nebo je jediným předmětem v dané situaci. Nereferenční tvary (remativ -k, akuzativ -gele [nominativ v tundrovém dialektu -ŋ u kmenů na vokál (samohlásku)]). U vlastních a podstatných jmen v posesivní (přivlastňovací) formě se nereferenční tvary v jukagirském jazyce

¹ Inferenciál vyjadřuje informaci o nějaké události, které však nebyly řečníkem přímo pozorovány.

nevyskytují. Příznačně je však využití referenčních tvarů u podstatných jmen s přívlastkem (irkin šoromek nıtınel 'jeden člověk stojí' a podstatných jmen obohacených o slovtvorné afixy, např.: diminutivním sufixem -dē (terikēdēgele kudedeŋam 'stařenku zabili').

Kategorie času se existuje (vyskytuje) u sloves v indikativu, latentivu, interogativu, které rozeznávají aorist (předávající význam přítomného nebo minulého času v závislosti na kontextu) a futurum. Význam přítomného času se může při zdůrazňování kontinuitnosti děje (do protikladu perfektnosti) předávat tvary uzuálního způsobu děje. Tvary časů jsou vlastní rovněž přechodníkům.

Vedení a prostorová orientace se vyjadřuje pomocí celé řady zájmen a zájmenná slova, která se tvoří od slov ti-, tu- a od některých dalších (dělení podle příznaku blízkosti/vzdálenosti, ale je možné že jejich dělení probíhá i podle jiných parametrů). Pro vyjádření anafory se využívá tãŋ 'tento, ten' (bližší anafora), tiŋetaŋ (vzdálenější anafora) a s nimi spojené etymologická zájmena a zájmenná slova.

Způsoby vyjádření záporu:

1) prepozitivní částice ęl'(ęl'ę): při spojení s imperativem dochází k přeměně na prohibitiv: ęl' amid'ę āleŋ 'nedělej ze sebe hospodáře' (srov. āk 'dělej'), někdy se ęl'(ęl'ę) doplňuje o přejatou zápornou částici nę (nę ęl', nę ęl'ę)

2) sloveso v záporu õjl'ę- 'nebýt, nebýt přítomen' se často využívá jako predikát (přísudek) záporové existenciální věty: polutki õjl'ę- 'jeho muže není'

3) záporné zájmeno i zájmenná slova, která se ve větě pojí se slovesem õjl'ę- nebo s adverbálním záporom ęl' (případ dvojího záporu)

4) současná podoba jmen vybavených zápornou částicí ęl' a postpozicí: t'õn 'bez': ęl' t'õhoję tõn kõbęŋ 'bez nože odešel'

5) prepozitivní částice moli, která se pojí se slovesem v imperativu a vyjadřuje kategoričský zákaz: moli ewreŋek 'nechod' v žádném případě'

V jukagirském jazyce se vyčleňují následující slovní druhy: substantiva, verba, numeralia, pronomina, adverbia, postpozice, partikule, interjekce.

Substantiva

V kolymském dialektu se augmentativní tvary substantiv tvoří prostřednictvím sufixu teŋę. Příklad: numoteŋę 'velký dům'

Deminutivní tvar substantiv se tvoří prostřednictvím sufixu dię (polundię 'stařeček').

→ Nominativ

Nominativ představuje výchozí tvar substantiv. Substantiva v nominativním pádu nemají žádné koncovky. Substantiva jsou podmět, intransitivní sloveso je přísudek: pięd monni 'los řekl', koi kobęč 'hoch šel'. Substantiva jsou podmětem, tranzitivní sloveso je přísudkem: šoromo ajim 'člověk vystřelil'. V následujících případech je substantivum přímý předmět: meŋ minde, monni 'zavazující obuv, říká'.

→ Instrumentál

Tvar instrumentálního pádu se tvoří koncovkou le. Pomocí instrumentálního pádu se vyjadřuje např. následující:

a) prostředky jěde šale pait 'pálkou udečíc'

b) prostředky přemístění

meŋd' ilę kobęingi 'na nartu přijela'

→ Lokál

Tvar lokálního pádu se tvoří pomocí koncovky *gę*: *nutogę irkin polundia modoi* 'v domě jeden stařeček sedí'; *męd' ilę imdom* 'na nartru položil'; *numogę l'achail* 'do domu došla'.

→ Prolativ

Tvar prolativu se tvoří v tundrovém dialektu koncovkou *gęn*. Koncovka tohoto pádu se tvoří z koncovky lokálního pádu *gę* a koncovky *n*: *irkin męčimęgęn ęnud* 'ubogi n'utn'ęi, tęrikgi tangdę ęukogęn kobęč 'v jednom místě stopa jeho stojí, žena jeho po té cestě šla'.

→ Ablativ

Tvar ablativu se v tundrovém dialektu tvoří koncovkou *gęt*. Můžeme se setkat také v tomto pádu s koncovkou *gętę*, která má významově zesilující význam. V jukagirském jazyce je významem ablativu poukázat na konkrétní místo, od kterého plyne pohyb: *ločilgęn kięč 'z lesa přišla'*; *ačęgęt l'ę kudędęzgik* 'z jelenů (jednoho) zabijte'.

→ Dativ-Lativ

Tvarem dativu-lativu jsou označena místa nebo osoby, ke kterým je děj směřováný. Koncovka dativu-lativu se různí: *n*, *ngin*, *langudę*, *langi*. Koncovkou *n'* se tvoří tvar dativu-lativu v souvislosti s názvy geografických míst a vlastních jmen: *Almādięn monngik* 'Šapančikovi řekněte', *Koborodę Kutuęngin monni* 'Skorod Kutusovi řekl'; *tudę-ęięi kobę* 'k svému otci přistoupil'.

→ Genitiv

Genitivem se v jukagirském jazyce vyznačují nejruznější vztahy předmětu k předmětu. Ale také vztah části k celku: *n'an'mę* 'talíř', *čogogę* 'nůž'; *n'an'męn-čo* 'hojo 'nůž z talíře', *šoromo* 'člověk', *ōb'i* 'voda'; *ōb'in-* šoromo 'vodní člověk'.

Vzory paradigmát:

Koncovky podstatných jmen

(varianty, které se připojují ke kmenům na souhlásky nebo na samohlásku ę)

		Neposivní forma		Posivní forma	
		<i>sing.</i>	<i>plur.</i>	<i>sing.</i>	<i>plur.</i>
Nom.		-∅	-pę, -pul	-gi	-pęgi
Rem.	<i>ref</i>	-k	-pęk	-	-
	<i>neref</i>	-lęk	-pęlęk	-	-
Akuz.	<i>ref.</i>	-gęlę	-pęgęlę	-dęlę	-pędęlę
	<i>neref.</i>	-lę	-pęlę	-	-
Gen.		-n, -d	-pęn, -pęd	-	-
Instrum.		-lę	-pęlę	-dęlę	-pędęlę
Komit.		-ńę	-pęńę	-dęńę	-pędęńę
Dativ-Lativ		-ńin, -n	-pęńin	-din	-pędin
Lok.		-gę	-pęgę	-dęgę	-pędęgę
Abla.		-gęt	-pęgęt	-dęgęt	-pędęgęt
Prola.		-gęn	-pęgęn	-dęgęn	-pędęgęn
Transla.		-ńōt	-pęńōt	-dęńōt	-pędęńōt
Dest.		-ńōn	-pęńōn	-dęńōn	-pędęńōn

Koncovky sloves

(varianty, které se připojují ke kmenům na souhlásky na rozdíl od samohlásek e)

Indikativ									
		Aorist				Futurum			
		Itr	Tr	Pc	Po	Itr	Tr	Pc	Po
sing.	1. os.	-jē	-Ø	-l	-mē	-tejē	-t	-tēl	-tēmē
	2. os.	-jēk	-mik	-l	-mē	-tejēk	-tēmik	-tēl	-tēmē
	3. os.	-j	-m	-l	-mēlē	-tej	-tēm	-tēl	-tēmēlē
plur.	1. os.	-jējl'i	-j	-l	-l	-tejl'i	-tej	-tēl	-tēl
	2. os.	-jēmēt	-mēt	-l	-mēk	-tejēmēt	-tēmēt	-tēl	-tēmēk
	3. os.	-nji	-njam	-njil	-njimēlē	-njitej	-njitēm	-njitēl	-njitēmēlē

Latentiv							
		Aorist				Futurum	
		Itr	Tr	Pc	Po	Itr	Tr
sing.	1. os.	-l'ēld'ē	-l'ēl (?)	-l'ēlul	-l'ēlmē	-l'ēltejē	-l'ēlte (?)
	2. os.	-l'ēld'ēk	-l'ēlmik	-l'ēlul	-l'ēlmē	-l'ēltejēk	-l'ēltēmik
	3. os.	-l'ēl, -l'ēli	-l'ēlum	-l'ēlul	-l'ēlmēlē	-l'ēltej	-l'ēltēm
plur.	1. os.	-l'ēld'ējl'i	-l'ēlluj (?)	-l'ēlul	-l'ēlul (?)	-l'ēltejl'i	-l'ēltej (?)
	2. os.	-l'ēld'ēmēt	-l'ēlmēt	-l'ēlul	-l'ēlmēk (?)	-l'ēltejēmēt	-l'ēltēmēt
	3. os.	-l'ēlnji	-l'ēlnjam	-l'ēlnil	-l'ēlnjimēlē	-l'ēlnjitej	-l'ēlnjitēm

		Interrogativ				Oplativ		Imperativ		Prohibitiv
		Aorist		Futurum				Aorist	Futurum	
		Itr	Tr	Itr	Tr	Itr	Tr			
sing.	1. os.	-m	-m	-tēm	-tēm	-lōl'd'ē	-lōl'	⌈⌈ ⌋⌋	-gē	-
	2. os.	-jēk	-mik	-tejēk	-tēmik	-lōl'd'ēk	-lōl'mik	-k	-gēk	-lēk
	3. os.	-Ø	-m	-t	-tēm	-lōl'i	-lōl'im	-	-gēn	-
plur.	1. os.	-ōk	-ōk	-tōk	-tōk	-lōl'd'ējl'i	-lōl'i	-	-gē	-
	2. os.	-jēmēt	-mēt	-tejēmēt	-tēmēt	-lōl'd'ēmēt	-lōl'mē	-njik	-njgēk	-njlēk
	3. os.	-nji	-njam	-njit	-njitēm	-lōl'ni	-lōl'njam	-	-njigen	-

Konjunktiv se tvoří přidáním prepozitivní částice ēt od tvarů aoristu indikativu (1. os., sing. ēt -jē apod.). Záporná částice ēl' má pozici mezi ēt a kmen slovesa. Intentionalis se tvoří spojením dativu-lativu jmenného děje (-ljin, -din) od sémantického slovesa a tvarů aoristu indikativu od existenciálního slovesa l'ē-.

Jmenný děj: -l, 3. os. -njil. Vystupuje také v řadě podob jmenné deklinace (posesivní forma -lgi; instrum. -llē, -dēllē; komit: -lnē; dativ-lativ: -lnjin-din; ablat.: -lget; prolat.: -lgen). Speciální tvary Jmenný děj temporální (časový) (mēt jōlge 'když já koukal') a

kondicionální (časový) (meṭ jölgəṇe 'jestli se podívám'), mění se podle osob (temporální: sing. 1. a 2. os. -lgə, 3. os. deḡe, plur. 1. a 2. os. -lukə, 3. os. -njideḡe; kondicionální (podminkový) sing. 1. a 2. os. -lgəṇe, 3. os. -dejne, plur. 1. a 2. os. -lukəṇe, 3. os. -njidejne).

Participium: -je (všeobecného atributivního významu); -ō a -jön/-šōn/-žōn (perfektního a preteritně-perfektního významu). Participa slouží pro tvoření celé řady slovesných tvarů, které můžeme klasifikovat jako perfekta a pluskvamperfekta; -meḡ (sing. 1. a 2. os.), -meḡe (sing. 3. os.), -njimeḡe (plur. 3. os.) (pasivní se tvoří pouze u tranzitivních sloves, indikuje na osobu logického subjektu děje).

Přechodníky: -t (současného děje), -deḡ (předcházejícího děje)

Numeralia

	atributivní	predikativní	pořádkové	druhé
1	irkin	irkěj	aḡnume	irkēt
2	ataqun	ataqlōj	ataqləṣte	ataqlōt
3	jan	jalōj	jalməṣte	jalōt
4	jelekun	jeleklōj	jelekleṣte	jeleklōt
5	inħaḡbōd'ə	inħaḡbōj	inħaḡbeṣte	inħaḡbōt
6	malħajan	malħijalōj	malħijalməṣte	malħijalōt
7	purkin	purkijōj	purkijeṣte	purkijōt
8	malħijelekun	malħijeleklōj	malħijelekleṣte	malħijeleklōt
9	kunirkil'd'ōd'ə	kunirkil'd'ōj	kunirkil'd'eṣte	kunirkil'd'ōt
10	kunijin	kunel'ōj	kunel'eṣki	kunel'it

Neatributivní řadové (ataqləṣki 'druhý') a násobné (ataqləṣtōn 'dvakrát') se tvoří od číslovek řadových. Distributivní tvary (ataqlōnut 'po dvou') jsou přechodníky kvalitativních sloves).

Pronomina

Skloňování osobních zájmen

		'já'	'ty'	'on'	'my'	'vy'	'oni'
Nom.		meṭ	teṭ	tudel	mit	tit	tittəḡ
Rem.		meṭək	teṭək	tudel	mitək	titeḡ	tittəḡ
Akuz.	ref.	meṭkəḡe	teṭkəḡe	tudeḡeḡe	mitkəḡe	titekəḡe	tittəḡeḡe
	neréf.	meṭtul	teṭtul	tudel	mitul	titul	tittəḡ
Gen.		meṭ	teṭ	tude	mit	tit	titiḡ
Dativ-Lativ		meṭin	teṭin	tudin	mitin	titim	titin
Lok.		meṭkə	teṭkə	tudeḡe	mitkə	titekə	tittəḡe
Ablat.		meṭkət	teṭkət	tudeḡet	mitkət	titekət	tittəḡet
Prolat.		meṭkən	teṭkən	tudeḡən	mitkən	titekən	tittəḡən

Osobní zájmena se upotřebují ve tvarech: určovací (meṭejl'ə nebo meṭejl'əde 'já sám'), zesilující (meṭejk 'já také'), záporový (meṭid'ē 'já sám'), neatributivní posesivní (meṭl'ə 'můj').

Nejrozšířenější strukturou slovního tvaru v jukagirském jazyce je: (prefixy/prepozitivní částice) – kořen – (derivační afixy) – (relační afixy). Posloupnost afixů ve jméně: číslo – posesivnost – pád. Ve slovesu: slovesný rod – způsob děje – způsob – čas – osoba a číslo subjektu; v 3. os. je ukazatel množ. čísla subjektu uváděn před ukazatelem času.

Pro tvoření slov je v jukagirském jazyce charakteristická sufixace od podstatných jmen (muredě 'holinky (vysoké boty)', mureteḡe 'šlápy', mureḡemodū 'to, co se používá jako holinky' – od mure 'sapogi'), od sloves s mající význam vlastnění, nabytí, přidělení (mureḡe- 'mít boty, být v botech', mureḡe- 'pořídít si holinky (vybavit se botami)', murete- 'opatřit si holinky (zapatřit se holinkami)'). Základní tvořící prostředky jmen od sloves je substantivizace (zpodstatňování) přičestí na –je (srov. v tundr. lawjeḡ 'voda' od law- 'voda') a jmen na –l, připojení substantivizujících sufixů pon 'cosi, něco, příroda' a taḡ 'tento, onen'. Rozšířeně jsou kompozita (složeniny) tvořeny pomocí: a) bez juxtaposice základů (aḡd 'černý' + emid 'tmavá srst pod očima u zvířete' < aḡd 'oči' + emid 'tmavý, černý'); b) splynutí genitivních konstrukcí (jaqadat 'kůň' < jaqad 'jakutův' + at 'jelen'). V posledním příkladu můžeme pozorovat přechod ke skupině složených slov, u kterých se mohou využívat tvary subjektivně-objektivních pádů (jaqadat 'člěkej-řel' 'kůň chodí', ale jaqad anid 'čk kelul 'jakutský kněz přijel').

Obvyklý pořádek slov ve větě: subjekt – objekt – predikát; přívlastek – určovací. Příslušná určení času a místa inklinují k začátku věty. V jukagirském jazyce můžeme sledovat silnou morfolog. projevoých (výrazových) prostředků syntaktického spojení. Dotaz, zvolání či žádost se vyjadřují morfologicky, lexikálně a intonačně. Intonace, ale rovněž způsoby vyjádření modálnosti a zdůraznění se vyjadřují pomocí částic (srov. omot 'č mahilek '[hle] dobré šaty' – jök, omot 'č-dě mahilek 'koukej [jaké] dobré šaty', jsou prozkoumány nedostatečně.

Složená věta v jukagirském jazyce jsou nedostatečně prozkoumány. Převládají bezspojková spojení, někdy se využívají anaforické (odkazovací) zájmenné tvary blízké se dle svého významu spojkám (taḡdēt 'nato, pak', tabunḡet 'z toho').

Starší vrstva přejaté slovní zásoby v současném jukagirském jazyce může pocházet z altajských (tunguso-mandžurských, mongolských), jenisejských a možná i samojedských jazyků. Mezi relativně pozdní lexikální přejímání patří výrazy evenského, jakutského a ruského původu. Z evenského jazyka byla přejata významná část termínů z oblasti chovu jelenů (například celá řada výrazů používaných pro pojmenování jelenů (samců) ve věku do tří, čtyř a pěti let. Z jakutského jazyka byla přejata lexika, která je spojena především s hospodářským a sociálním systémem. Poměrně významnou část slovní zásoby tvoří přejímky z ruštiny. Ty přešly do jukagirského jazyka mezi 17. a 19. stol. (hlavně do kolymského dialektu jukagirského jazyka). Tyto přejímky jsou specifické fonetickou odlišností (d'erebe 'los', bobt 'č 'docela', kineš 'kněz'). V posledním desetiletí dochází k pronikání nových výrazů z ruštiny z oblasti současného hospodářství a životního stylu, kultury a společenských vztahů.

Kolymský dialekt je rozšířený v jižní části řeky Kolymy. V tomto dialektu hovoří přibližně 40% Jukagirů.

Použitá literatura:

- ВДОВИН И.С. История изучения палеоазиатских языков. М.: Л., 1954.
КРЕЙНОВИЧ Е. А. Юкагирский язык. М.- Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1958. 288 с.
СТАРИЧЕНОК В. Д. Большой лингвистический словарь. Ростов на/Д: Феникс, 2008. 811 с.
КРЕЙНОВИЧ Е. А. Юкагирский язык. Москва. Ленин-град, Изд-во АН СССР 1958.